

ИЗВЕСТИЯ ВУЗОВ КЫРГЫЗСТАНА, № 1, 2022

Мусаева Э.Т.

БАШТАЛГЫЧ МЕКТЕПТЕ АНГЛИС ТИЛИН ҮЙРӨТҮҮ
ПРОЦЕССИНДЕ ТАРБИЯЛОО

Мусаева Э.Т.

ВОСПИТАНИЕ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОМУ
ЯЗЫКУ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

E. Musaeva

UPBRINGING IN THE PROCESS OF TEACHING
ENGLISH IN PRIMARY SCHOOL

УДК: 373.3 (811.111)

Макалада башталгыч мектеп окуучуларына англис тилин үйрөтүү менен бирге балдарды тарбиялоо боюнча баяндалат. Адам баласына баарынан мурда, эң биринчи тарбия керек деп эсептелет. Тарбия деген – бул баланын руханий жана физикалык жагынан да толук кандуу адам болуп калыптанышына, анын келечекте ар тараптуу, бүт жөндөмдөрүнүн ачылышына, өркүндөп өнүгүшүнө жана бул жашоодо өзүнүн ордун адашпай таап кетишине көмөктөшүү болуп саналат. Англис тилин үйрөтүү менен бирге балдарга тарбия берүү абдан маанилүү. Ошондой эле, сабактын темасына байланыштуу музыкалык чыгармаларга басым жасап, балдарга англис тилин жеңил жол менен оңой үйрөтүүгө болот. Класста олуттуу нерсе окуучуларды билим алууга мажбурлап же жаңы сөздөрдү жаттоого кыйнабай, аларга жагымдуу, кызыктуу жана эффективдүү сабак өтүү абзел. Ал үчүн музыкалык ыр материалы - усулдардын эң мыкты усулу болуп саналат.

Негизги сөздөр: тарбиялоо, патриоттук сезим, эстетикалык тарбиялоо, ыр материалы, текст, музыка, мамиле.

В статье рассматривается, как преподавать английский язык ученикам начальных классов, а также как воспитывать детей. Считается, что человеку в первую очередь необходимо воспитание. Воспитание – это помочь ребенку стать полноценной личностью, как духовно, так и физически, раскрыть в будущем весь свой потенциал, развиваться и найти свое место в этой жизни. Наряду с обучением английскому языку очень важно воспитание для детей. Также можно легко обучать детей английскому языку, ориентируясь на песни, связанные с темой урока. На уроке важно не заставлять учащихся учить или запоминать новые слова, а преподавать им приятный, интересный и эффективный урок. Музыкально-песенный материал считается лучшим, эффективным и интересным методом для учеников начальной школы.

Ключевые слова: воспитание, патриотическое чувство, эстетическое воспитание, песенный материал, текст, музыка, отношение.

The article discusses how to teach English to primary school students, as well as how to raise children. It is believed that a person first of all needs education. Education is helping a child to become a full-fledged personality, both spiritually and physically, to reveal all his potential in the future, to develop and find his place in this life. Along to teaching English, bring up the children is very important. You can also easily teach children English by focusing on songs related to the topic of the lesson. It is important not to force learners to learn or memorize new words, but to give them an enjoyable, interesting and effective lesson. For it, musical material is the best method.

Key words: upbringing, patriotic feeling, aesthetic upbringing, song material, text, music, relationship.

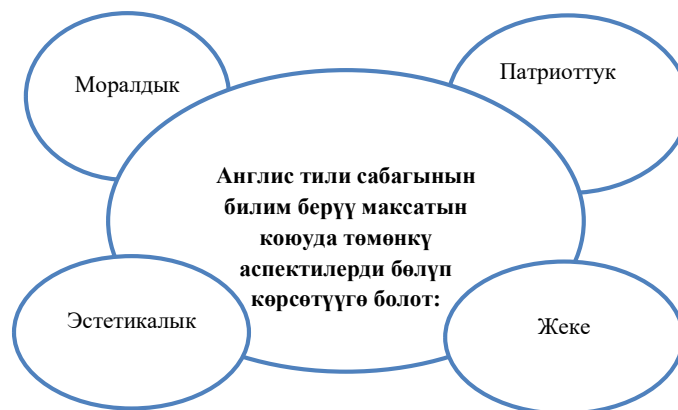
Эң алгач башталгыч класс окуучусу дегенде, көз астыбызга кичинекей бала элеси келет. Бала үчүн эң керектүү болгон биринчи бул – тарбия. Тарбия деген – бул баланын руханий жагынан да, физикалык жагынан да толук кандуу адам болуп калыптанышына, анын келечекте бүт жөндөмдөрүнүн ачылышына, өркүндөп өнүгүшүнө жана бул жашоодо өзүнүн ордун таап кетишине көмөктөшүү болуп эсептелет. Бизде ата-энелер көп учурларда «Бала-бакчага, мектепке барганда, ошол жерден тарбияланышат» - деп ойлошот да, өзүнүн ата-энелик милдетин мектеп жана бала-бакчага өткөрүп беришкен. Бирок, чындыгында, бала тарбияны үйүнөн көрүшү керек. Мунун бир себеби – туулгандан баштап үч жашка чейин баланын аңсезими калыптана элек, бул убакта бала бүт маалыматты жөн гана сиңирип алат. Бул маалыматка ата-эненин жана ага-туугандарынын өз ара мамилеси, үйбүлөдө түзүлгөн жашоо эрежелери жана шарттары, үй-бүлө мүчөлөрүнүн психологиялык абалы кирет десек болот. Мунун баарын сиңирип алуу менен бала өзүнүн келечектеги турмушунун сценарийин түзөт жана ушул социалдык жана биологиялык факторлор анын инсан катары калыптанышына чоң таасирин тийгизет. Бирок азыркы учурда ар бир ата-эне баласынын гений болуп чыгуусун каалайт. «Меня часто спрашивают, помогает ли раннее развитие воспитывать гениев. Я отвечаю: «Нет». Единственная цель раннего развития – дать ребенку такое образование, чтобы он имел глубокий ум и здоровое тело, сделать егомышленным и добрым» [5, 27-6.]. Бул деген – эрте өнүгүү генийлерди тарбиялоого жардам беребейт. Алгачкы өнүгүүнүн бирден-бир максаты – баланы терең акылга жана дени сак денеге ээ кылып тарбиялоо, аны акылдуу жана боорукер кылуу. Мектепке чейинки жана мектептин алгачкы жылдарында балага көптөгөн «болот» жана «болбойт» деген түшүнүктөр берилет. Ата-энелер балага жалган айтуу жана башка жаман сыпаттардан оолак болуп, чынчыл, адилетүү болуу керектигин айтып балага үйрөтүшөт. Бирок, кээде бала ата-энесинин бири-бирине же башка адамдарга жалган айтканын көрүп калат да, анда «Мага үйрөткөндөрүн өздөрү аткарбай жатышат. Мен эмне кылышым керек?» - деген суроолор, амбиваленттик

сезимдер пайда болот. Ушундай болбошу үчүн балага карата чынчыл болуп, анын бардык суроолоруна ачык жооп берүүгө аракеттенишибиз керек. Мисалы; балага ар бир кылган жакшы иши үчүн акчалай сыйлык берүү. Мындай учурларда бала өз кызыкчылыгын гана көздөгөнгө үйрөнүп калат да, келечекте эки жүздүү адам же болбосо манипулятор болуп калышы мүмкүн. «Период до семи лет чрезвычайно важен для психоэмоционального развития ребенка. В первые годы закладываются базовые понятия нравственных устоев: доброта, жалость, стыд, преданность, честность, справедливость и т. п.» [1, 7-б.]. Албетте, бул – адашуу болуп саналат. Илимий изилдөөлөрдө айтылгандай, бала эненин курсагында төрт айлык кезинен баштап үйрөнүү процесси башталат. Психологдор адамды үч аспекттен алып карайт - акыл, рух жана дене. Адамдын туубаса жана кийин пайда болгон мүнөзү бар десек болот. Туулганда эле бар болгон мүнөзүн өзгөртө албашыбыз мүмкүн, бирок кийин пайда болгон мүнөзүн сөзсүз өзгөртсөк болот. Кээ бир психологдор жана педагогдор, айрыкча «прогрессивдүү» деп эсептелгендер кичинекей балага аң-сезимдүү тарбия берүүнү туура эмес деп эсептешет. Алар ашыкча маалымат баланын нерв системасына терс таасирин тийгизет деп эсептешет жана аны өзүнө таштап, каа-

лаган нерсесин жасоого мүмкүнчүлүк берүү табигый нерсе. Айрымдар, атүгүл, ушул куракта бала өзүмчүл жана ар нерсени өз кызыкчылыгы үчүн жасайт деп ишенишет. Азыркы учурда мурунку замандан айырмаланып, балдар да башкача, ошондуктан аларга туура мамиле жасообуз шарт. Дайыма эле өз эркине коюп, өзүмчүл кылбай, кээде сөз менен түшүндүрүп айтууга болот. Азыр заманга байланыштуу тарбияны мектептин программасына киргизип, сабак берүү менен бирге тартибине да көңүл буруу абзел.

Тарбиялык компонент атайын же жалпы билим берүүчү дисциплина болобу, ар кандай сабактын ажырагыс бөлүгү болуп саналат. Англис тили да четте калбайт. Окуу процессинде билим берүү бирдиктүү билим берүү системасынын бир бөлүгү гана. Класста кандайдыр бир деңгээлде билим берүү төрт фактор аркылуу ишке ашырылат:

1. билим берүүнүн мазмуну аркылуу;
2. тарбиялоонун методдору жана формалары аркылуу;
3. кокус пайда болгон жана атайын түзүлгөн билим берүү кырдаалдарын пайдалануу аркылуу;
4. мугалимдин өзүнүн инсандыгы аркылуу (биринчи кезекте жана эң чоң деңгээлде).

1-сүрөт.

1-сүрөттө көрсөтүлгөндөй, англис тили сабагынын билим берүү максатын коюуда аспектилерди жогорудагыдай бөлүп көрсөтүүгө болот.

Илимий-педагогикалык адабияттарда адеп-ахлактык тарбиялоо: «коом менен байланыштын, ага көз карандылыктын аң-сезимин калыптандыруу, өзүнүн жүрүм-турумун коомдун кызыкчылыгы менен координациялоо зарылчылыгы; адеп-ахлак идеалдары, коомдун талаптары менен тааныштыруу, алардын мыйзамдуулугун жана негиздүүлүгүн далилдөө; адеп-ахлактык билимдерди адеп-ахлактык ынанымдарга айландыруу, бул ишенимдердин системасын түзүү; адамдын адамдарга болгон урмат-сыйынын негизги көрүнүштөрүнүн бири катары туруктуу моралдык сезимдерди, жүрүм-турумдун жогорку маданиятын ка-

лыптандыруу; нравалык адаттарды калыптандыруу болуп саналат.

Англис тили сабагында адеп-ахлактык тарбиялоо – бул үйрөнүп жаткан тилдин өлкөсүнө, анын каада-салттарына жана маданиятына толеранттуу, башкача айтканда, сый мамилени калыптандыруу, баарлашуу маданиятын тарбиялоо, окууга болгон кызыгууну артыруу.

Патриоттук тарбия ар дайым окуу-тарбия процессинин эң маанилүү милдеттеринин бири болуп келген. Патриоттук тарбия окуучулардын өз Мекенине болгон сүйүүсүн, анын жетишкендиктерин жана тарыхын урматтоо сезимин акырындык менен калыптандыруу деп түшүнүлөт. Элдин, өлкөнүн өткөнүн тарых илими изилдейт. Бирок чет тил сабагында суво-

ровдук окуучулар менен Ата Мекендин тарыхынын кээ бир барактары тууралуу да баарлашууга болот. Ошентип, мисалы, «Кыргызстан», «Бишкек», «Ош» сыяктуу темаларды изилдөөдө мамлекетибиздин түзүлүшүнүн маанилүү тарыхый учурлары, ири шаарлардын тарыхы талкууланат. «Менин кичи Мекеним» деген теманы талкуулоодо окуучулар долбоорлоо иштерин аткарышат, туулган жерлери, жашаган жерлери тууралуу сыймыктануу менен айтып беришет. Тарыхый-маданий маалыматтарды камтыган темалар предметке болгон горизонттун жана когнитивдик кызыгуунун өнүгүшүнө өбөлгө түзөрү талашсыз. Чет тили сабагы жөн гана сөздөрдү жана тексттерди жаттоо керек болгон сабак эмес, өз өлкөндү, элинди урматтоо сезимин ойготот, алар окуган мектептин тарыхына жана салтына таандык сезимди ойготот.

Эстетикалык тарбия – адамдын реалдуулукка белгилүү бир эстетикалык мамилесин калыптандыруу болуп саналат. Эстетикалык тарбиялоо процессинде инсандын эстетикалык баалуулуктар дүйнөсүнө багыт алуусу, алардын табияты жөнүндө ушул конкрет-

түү коомдо калыптанган идеяларга ылайык, бул баалуулуктар менен таанышуусу өнүгөт. Ошол эле учурда эстетикалык тарбия адамдын эстетикалык кабыл алуу жана тажрыйба алуу жөндөмүн, анын эстетикалык табитин жана идеалын, сулуулук мыйзамдарына ылайык жаратуу, искусстводо жана андан тышкары эстетикалык баалуулуктарды түзө билүү жөндөмүн калыптандырат жана өнүктүрөт (жумуш талаасы, күнүмдүк турмушта, иш-аракеттерде жана жүрүм-турумда). Эстетикалык тарбиянын ыкмаларына: көркөм чыгармаларды, предметтерди жана кубулуштарды тактоо, талдоо, эстетикалык маселелерди чечүү (искусствонун жанрын аныктоо ж.б.), искусство боюнча көнүгүүлөр 2-сүрөттө көрсөтүлгөндөй – музыка угуу, музыкалык аспаптарда ойноо, сүрөт тартуу, бийлөө ж.б. Эстетикалык тарбиянын формалары — эстетикалык темадагы баарлашуулар жана поэзия кечелери. Эстетикалык тарбияда сабактар эбегейсиз зор роль ойнойт, анын темасы музыкага, поэзияга, көркөм сүрөт искусствосуна байланыштуу болот.

2-сүрөт.

Окуу процессинде мугалимдин инсандыгын калыптандыруу, анын дүйнө таанымын, жеке сапаттарын тарбиялоо ишке ашат. Ошентип, мисалы, топтук иш учурунда долбоордук ишти аткарууда тапшырманы аткаруу үчүн жоопкерчилик сезими тарбияланат, окуучулар бири-бирине жардам берүүгө көнүшөт, бул коллективизм сезиминин өнүгүшүнө өбөлгө түзөт. Иштин абдан пайдалуу түрү эссе же баяндама жазуу болушу мүмкүн, бул сиздин билдирүүлөрүңүздү логикалык жактан куруу жөндөмүн өнүктүрүүгө өбөлгө түзөт. Экиден иштөөдө окуучулар бири-бирин угуп, өз көз карашын айтууга үйрөнүшөт, каршылаштарын сыйлай билүүгө тарбияланат. Инсандык тарбиянын көз карашынан алганда, сабактын жүрүшүндө өжөрлүк, тырышчаактык, максатка умтулуу, кызыккандык, активдүүлүк сыяктуу сапаттар калыптанат, ошондой эле жүрүм-турумдун жалпы кабыл алынган нормалары – сылыктык, токтоолук, тартиптүүлүк жана сылыктык сиңирет.

Ошентип, англис тилин окутууда окуучуларды өз өлкөсүнүн гана эмес, башка мамлекеттердин элинин руханий маданияты, тарыхы, каада-салты менен тааныштыруунун каражаты катары колдонулса чексиз мүмкүнчүлүктөр бар. Мындан тышкары, англис тилин үйрөнүү инсандын баарлашуу процессинде өзүн-өзү таануу жана өзүн көрсөтүү ыкмасы болуп саналат. Тарбия, өзүнөр билгендей, эмгекте, окууда, баарлашууда жана оюнда ишке ашырылат. Чет тилдерин окутууда окутуунун предмети да, коммуникация каражаты да болгондуктан, билим берүүнүн дээрлик бардык ыкмалары колдонулат.

Тарбиялоо менен бирге заман талабы болгон англис тилин балага оңой кантип сабак берүүгө болот? Эстетикалык тарбиялоо боюнча ыр, обон жана музыка кандай сонун угулат, ушул сыяктуу музыка - англис тил сабагын гана эмес ар бир сабакты көркөм бөлөп турат десем жанылышпаймын. «Музыка» - деген сөздү укканда бат эле адам баласынын оюна көңүл

ачуу, эс алуу, ыр жана бий келет. Музыканы укканда мектеп окуучулары олуттуу кабыл албай, коркпой сабакта өзүн эркин алып отурат. Ошондуктан, мугалим сабакка киргенде эле балдар менен олуттуу мамиле жасабай, аларды эркин коюп, ошол эле учурда аларды башкара да билүү зарыл. Мектеп окуучусу ошол кезде гана өзүнүн ой-пикирин кенен айтууга жана өз каалоосу менен сабакка катышууга өбөлгө түзөт. «Мектеп окуучулары эмне үчүн музыка сабагын жакшы көрүшөт?» - деген суроого жооп ала алабыз. «Музыка является одним из наиболее эффективных способов воздействия на чувства и эмоции..., представляющая собой сильнейший психологический побудитель, который проникает в подспудные глубины сознания» [4, 11-б.]. Музыка - бул сезимге жана эмоцияга таасир этүүчү таасирдүү ыкмалардын бири, бул аң-сезимдин жашыруун тереңине сиңген күчтүү психологиялык стимул болуп саналат.

Бул темада чоң көйгөйлөрдү мектеп окутуу-програмасында жана англис тил сабагында байкоо менен бирге, ушул маселелерди чечүүгө көп жолдор бар. «Бардык балдар сиңиримдүү болот. Ак, кара дебей, баарын кабыл ала берет. Ошондуктан, биз аларга бир гана жакшы нерселерди үйрөтүп калышыбыз керек» [2, 109-б.]. Негизинен англис тил сабагында темага байланыштуу музыкалык чыгармаларга басым жасап, алардын мектеп окуучуларына тийгизген таасири астында тарбиялык жактан чоң жана терең маа-

ниге ээ болгон инсандык даражасын өстүрүү жана аң-сезимин жогорутуу жана англис тилин жакшы өздөштүрүү болуп саналат. Ошондой эле, англис тилинде сүйлөө речин өстүрүүдө, музыкалык чыгармалардын негизги мазмуну, биздин келечегибиз - жаш муундарга тийгизе турган таасири - моралдык, нравалык жана жакшы сапаттарга тарбиялоочу каражаттар катары колдонуу.

Изилдөөнүн жыйынтыгында:

- 1) азыркы замандын талабы – балдырды туура тарбиялоо;
- 2) англис тил сабагынын процессинде тарбиялык мааниси;
- 3) эстетикалык тарбиялоонун искусство боюнча көнүгүүлөр оң эмоцияларды пайда кылат. Алар жакшы жөндөмдөрдү пайда кылууга кызмат кылат.

Адабияттар:

1. Адем Гүнеш. Балага тарбия берүүдө адашуулар. // 207-б.
2. Туракулова А. Баламды кантип тарбиялайм? // Басма үйү: Оку, 2002. Бетинин саны: 304, ВН-160049.
3. Момот Г. В три все только начинается. Как вырастить ребенка умным и счастливым // Изд. Вектор, 2015. - 192 с.
4. Губина И.П. Песня как эффективное средство обучения иностранному языку (английскому) на этапе среднего профессионального образования. // Педагогика высшей школы. Казань «Изд. Молодой ученый», 2017. - № 4. - С. 11-15.
5. Масару Ибука. После трех уже поздно [текст]: - Москва Изд. Студии Артемия Лебедева, 2011. - 24 с.